

זכור אהבת קדומים

"נועם - אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל, שמנעימין זה לזה בהלכה".

(תלמוד בבלי מסכת סנהדרין כד, א)

בליל שבת קודש פרשת שמות, כ"ג טבת ה'תשס"ג, חדרו מחבלים למטבח ישיבת ההסדר בעתניאל שבדרום הר חברון. באותה שעה שהו במטבח ארבעה מתלמידי הישיבה, שהיו עסוקים בהכנת המנה העיקרית לסעודת השבת עבור שאר בני הישיבה ששהו בחדר האוכל. האחראי על התורנים הצעירים היה נועם אפטר הי"ד, תלמיד שיעור ה' בישיבה, בוגר שירות צבאי כלוחם וכמפקד בחטיבת הצנחנים.

המחבלים פתחו באש תופת מיד עם כניסתם למטבח מהדלת האחורית. נועם הספיק להגיע אל דלת ההזזה החוצצת בין המטבח לחדר האוכל, ולהוריד את הבריאח הנועל את הדלתות. בכך מנע מן המחבלים לחדור לחדר האוכל, שבו שהו כבר כל בחורי הישיבה. באותו מקום נפל נועם מאש המחבלים שפגעה בגבו, ובגופו המשיך לחסום אותם מלהגיע אל שאר הבחורים שבחדר האוכל.

נועם, בן כיתתי בישיבת בני עקיבא שבכפר הרא"ה, אותו הכרתי באותן שנים כחבר נעים מהחדר הסמוך בפנימיית 'בית הבוגר', התגלה לי כמדריך רוחני ומעשי לקראת השירות הצבאי ובמהלכו, עבור חברי מיישיבת עתניאל, ששירתו עמי במחלקת בני"ש בגדוד צבר. באחרונה פגשתי בחודש אב או אלול תשס"ב, בתחנה המרכזית בירושלים. אני - בסיומו של פרק שירותי הצבאי בחטיבת גבעתי, והוא - בדרכו לתל-אביב, להפיץ אהבה ויהדות, לחלוק את הגיונותיו ורחשי לבבו הטוב עם כל איש אשר יחפוץ, פשוט כי לבו מלא אהבה לכל, ומבקש הוא לאהוב, בכתיבה בדיבור, בעשייה והתנדבות ובכל דרך של חיבור אמיתי.

פחות או יותר באותה שעה בה נפלו נועם וחבריו על קידוש השם, ושם בחדר האוכל נפצע אחד מחברי למחלקה (לאחר שעברנו כולנו בשלום את שירותנו ברצועת עזה בתקופת מבצע חומת מגן ולאחריו), בבית החולים 'שערי-צדק' בירושלים, נולד בני, אליעזר - 'כי א-להי אבי בעזרי ויצילני מחרב פרעה'.

תשע עשרה שנים חלפו. אליעזר בני כבר משרת בעצמו בצבא ההגנה לישראל, ואני מרגיש שטרם עשיתי משהו לזכרו הנעים כל כך של נועם, אשר מלווה אותי עמוק בפנים לאורך כל השנים. אפשר שבכך מוסברת חלק מן הדחיפה הפנימית להוצאת קובץ זה בעת הזו. על אף שמכיר אני ויודע, שהדברים עדיין רחוקים מן השלמות, מנועם למדתי שהשאיפה לעשיית טוב ולהשלמת הזולת צריכה לעיתים לגבור על התביעה האישית לשלמות, ולאפשר לנו לבטא את עצמנו כלפי חוץ, למרות ואולי דווקא מתוך הכרת חסרונותינו.

את סוגיות הלכות ציצית שבחברת התחלתי ללמוד לראשונה בשנת ה'תש"ס, בישיבת ההסדר שבקרני-שומרון, מפי מו"ר ראש הישיבה הרב אברהם אריה קורצווייל שליט"א. השתדלתי לחזור על השיעורים ולסכמם כמיטב יכולתי, אף שיודע אני ומוסר מודעה שבוודאי לא זכיתי בכל סוגיא (ואפשר שאף לא ברובן) לעמוד על דעתו של מורי ורבי. מתוך כך, כדרכה של תורה, יתכן שבחלק מן הסוגיות עלו בידי מסקנות שונות במעט או בהרבה מכפי שלמדנו אז. בשנת ה'תשס"א זכיתי ללמוד בישיבת הכותל, שבתוככי ירושלים, ושם ניסיתי ללבן חלק מן הסוגיות לאורם של הרב נבנצל שליט"א והרב יצחק שלמה זילברמן זצ"ל, שאליו זכיתי להיקשר רק בחודשי חייו האחרונים. בשנת תשס"ט קיבלתי את הזכות ללמוד וללמד את סוגיות הלכות ציצית שבמסכת מנחות עם חברי בישיבה הגבוהה בקדומים, ובשנת תשע"ט התחלנו בשיעור שבועי קבוע בסוגיות שלחן ערוך אורח חיים, שבמסגרתו זכיתי ללמוד עם חבורה מבני הישיבה את רוב סוגיות הלכות ציצית על סדר השו"ע או"ח. הסיכומים שהובאו בקובץ זה הינם פירות כל מחזורי לימוד אלה, ותפילתי שלא אכשל בדבר הלכה, ושישמחו בי חברי.

בשנת תשע"ב, במידה מסויימת גם בהשראת זכרו של נועם הי"ד, התגייסתי לפרק נוסף של שירות צבאי, בתפקיד רב צבאי בקבע לתקופה של שש שנים. את שירותי בחרתי לעשות בבסיסי ההדרכה וההכשרה של לוחמי זרוע היבשה - בית הספר של חיל ההנדסה הקרבית בצוקי עובדה, ובית הספר למ"כים ולמקצועות החי"ר הסמוך לירוחם. בתקופה זו נדרשתי מדי יום ומדי שבוע לשאלות בנושא זמני תפילת שחרית. שאלות אשר העסיקו גם אותי ואת חברי מדי יום, כמו כל לוחם ומפקד, החל מתקופת הטירונוט שלי בבא"ח קציעות, דרך כל שירותי הצבאי כלוחם וכמפקד בסדיר ובמילואים.

ספר 'תורת המחנה' שהוציאה הרבנות הצבאית בשנת תשע"א בנה קומה משמעותית בתהליך העיצוב של אמירה הלכתית מערכתית וקריאת כיוון להוראה שתוכל להנחות את הרבנים הצבאיים ואת הלוחמים והמפקדים בהתמודדות היום יומית עם שאלות אלה. עם זאת, יחד עם רבנים נוספים בזרוע היבשה הרגשנו שגם לאחר הכרת השאלות והתשובות שהובאו בספר, עדיין נדרש לנו ליבון של יסודות הסוגיות עצמן, החל מהגמרא והראשונים וביורור המושגים המציאותיים, דרך פסיקת ההלכה בספרות ההלכתית לענפיה השונים, ועד להתאמת העקרונות למציאות ולמצבים השכיחים במסגרת הצבאית. הרגשתנו היתה שמלאכה זו נדרשת על מנת שנוכל להתוות מדיניות ברורה ואחידה לרבני הזרוע להתמודד עם השאלות החוזרות בשלבי הכשרת הלוחמים והפעילות השוטפת של היחידות.

לשם כך התחלנו במהלך שנת תשע"ה בליבון וכתובה של יסודות הסוגיות שנראו לנו רלוונטיות להקפת הנושא, ובהמשך לכך קיבלתי את המשימה של עריכת הביירוים בכתב לעיונם של שאר רבני הזרוע. בסיון תשע"ו הוציאה רבנות הזרוע, בראשות סא"ל הרב גבי מור, את הדברים בחוברת פנימית בשם 'אעירה שחר', שהיא הבסיס לדברים שבחלקו השני של קובץ זה. במהלך שנת תשפ"א-ב זכיתי ללמוד חלק מן הסוגיות פעם נוספת, בשיעור שבועי בישיבה בהלכות ק"ש והלכות תפילה, וכך נכנסו לביירוים הנ"ל הוספות ותיקונים.

הוקרתי ותודתי לראש הישיבה, מו"ר הרב יצחק בן-שחר שליט"א, ולכל מורי, רבותי וחברי בישיבה, וכן לאשתי הנפלאה וילדי המתוקים, שנתנו ונותנים לי את הזכות ללמוד, לחלוק וללבן את פירות בירורי הסוגיות וההלכות שאני עוסק בהם בפני חברי הישיבה.

במדרש אגדה לבמדבר [שלח (בובר) טו, לח] מצאתי מדרש: "התכלת הי' כנגד מכת הבכורות שהיתה בלילה, כשם שהתכלת שחור כך הלילה חשיכה היא, ולפי שאותה מכה היתה של שיכול בנים, ואבידת בנים נקרא שיכול, שנאמר 'ואני כאשר שכולתי שכלתי' (בראשית מג, יד): תכלת. תכלית חיותם". הדברים דומים למה שכתב רש"י (במדבר טו, מא) בשם רבי משה הדרשן, אך לא ברור הקשר בין מצוות ציצית למכת בכורות. ואולי מעט יתבהרו עפ"י הדברים הבאים שכתב ב'שפת אמת' לפרשת 'שלח' (שנת תרנ"א):

בחי' אספקלריא שאינה מאירה שניתן לבנ"י כענין שאמרו בנ"י מונין ללבנה. והיא הארה הבאה מתוך החושך. וזהו פי' אספקלריא שאינה מאירה שבאופן זה הוא מאיר אור הגנוז לצדיקים בלבד וז"ש 'והיה לכם לציצית' לכם ולאחרים מחשיך ועיני רשעים תכלינה. ולבנ"י מתהפך נהורא תכלא לחוורא... וזה המצוה להיות נכרך לבן ותכלת ורמזו חז"ל מתחיל בלבן ומסיים בלבן וז"ש בגמ' משיכיר בין תכלת שבה ללבן שבה. פי' שבנ"י זוכין להוציא אור הגנוז בתכלת. דכ' יומם יצוה ה' חסדו. מה לשון יצוה. הוא דביקות וחיבור שע"י שבלילה שירה עמי שבנ"י מאמינים אפילו כשהחושך מסתיר וזוכין להיות חוט של חסד נמשך ומתחבר ומתהפך החושך לאור. וע"ז כתיב טובה תוכחת מגולה מאהבה מסותרת. וכ"כ אוהבי שחרו מוסר. פי' שע"י מוסר זוכין בנ"י לאור השחר כמ"ש ותוכחתי לבקרים פרשנו כדי למצוא הבוקר אור. והוא סוד התכלת כי באמת התכלת הוא מדה"ד כדאיתא דבי' דנין ד"ג. ורמז התכלת למיתה. אבל באמת מיתת הצדיקים כדי לחיות אח"כ חיים אמיתיים. וכמ"ש כי אעשה כלה כו' אותך לא אעשה כלה. וכן הוא כל מדת הדין לבנ"י ולצדיקים מתהפך למדת הרחמים. ולכן לילה לאו זמן ציצית רק ביום דמתהפך תכלתא לחוורא...

כיוון אחר, לכאורה, ישנו בדברי הרמב"ן בפירושו לפרשת ציצית (במדבר טו, לח):

אבל הזכרון הוא בחוט התכלת, שרומז למדה הכוללת הכל שהיא בכל והיא תכלית הכל... וזהו שאמרו (שם מג, ב) מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד וכו', והדמיון בשם. גם הגוון תכלית המראות, כי ברחוקם יראו כולם כגוון ההוא...

ואולי זהו מה שכתב רש"י בפרשת בראשית (א, א): "בתחלה עלה במחשבה לבראו במידת הדין. ראה שאין העולם מתקיים, הקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין...". יהי רצון שנזכה להתחיל בלבן ולסיים בלבן, מבלי לוותר על התכלית.

שאיפתי ותפילתי שבדרך לימודנו נזכה לחבר ולאחד בלימוד הישיבתי את מלאכת עיון הגמרא עם בירור ההלכה בתלמוד המביא לידי מעשה, מתוך שאיפה לאמיתה של תורה להלכה ולמעשה, יחד עם הכרת התביעה המתמדת להשלמה ותוספת השתלמות הנובעת מתוך הכרת מגבלות השגתנו. משמח את לבי ככל שאני רואה חברותות וחבורות נוספות אשר מקבלות על עצמן את לימוד ההלכה בעיון והעמקה, ולא בשינון בלבד, אף כשדרך עיונם שונה מדרכי, שכן בכך הולכות ומוסיפות ומתלבנות ומתחדדות השמועות וההלכות בחבורות הלימוד.

מודה אני מאוד לריבוננו של עולם ששם חלקי מיושבי בית מדרש זה, וכן לחברי לאורך כל שנותי בישיבה, שבזכותם מתקיים בי לאורך השנים 'שחבריך יקיימוה בידך', שכן מעט התורה שנתקיימה בי אינה אלא בזכות השואלים והמעיינים והמלבנים, אשר מחזירים אותי שוב ושוב לתלמודי, ורק בזכותם ומכוחם היא השתמרותו ואף התברכותו.

ברוך ספיר. ישיבת קדומים. טבת ה'תשפ"ב